

Поезията на Ботев

24.03.2019, 23:19 ч.

ПОЕЗИЯТА НА БОТЕВ

Ботев оставя малък брой лирически творби. Но ако се разгледат в хронологията на тяхното създаване, веднага се забелязва колко сложен и стремителен е пътят на идейното съзряване на лирическия му герой.

В най-ранното стихотворение „*Майце си*“ той е тип на романтичен млад човек, който се терзае от вътрешна неудовлетвореност. Елегичната творба е изповед, насочена към майката – единствената, която може да разбере сърцето му, раздирано от противоречиви чувства. Героят търси мястото си в живота, смисъла на съществуването си, но все още не е открил достойна и значима кауза, на която да се посвети. Долавя се обаче драмата от противоречието между физическата му младост и една преждевременна духовна състареност:

**...та мойта младост, мале, зелена
съхне и вехне люто язвена!
Весел ме гледат мили другари,
че с тях наедно и аз се смея –
но те не знаят, че аз веч тлея,
че мойта младост слана попари!**

Литературният парадокс за есен в пролетта (които в случая трябва да се разбират метафорично, не като сезони от годишния кръговрат, а като житейски етапи) носи идеята за ранна разочарованост, за прекършен полет и излъгани надежди. Наистина, в стихотворението няма и намек за социално-политическа проблематика, бунтът е в сферата на личната битийна неудовлетвореност, но пък личи нещо много съществено за характера на Ботевия човек. Той е нравствен максималист, несъвместим е с компромиса като средство за житейски маневри. За това загатва анафората на израза „**пък тогаз нека**“ в стиховете:

**Баща и сестра и братя мили
аз да прегърна искам без злоба,
пък тогаз нека измръзнат жили,
пък тогаз нека изгния в гроба!**

В „*Към брата си*“ и „*Делба*“ нравственият максимализъм вече придобива гражданска определеност: „**Отечество мило любя, / неговия завет пазя...**“ Прокрадат се прозрения, че единствено родината може да бъде смисъл на човешките начинания, че тя е безспорна и свята ценност, способна да оправдае дори и саможертвен порив: „**... на смърт, братко, на смърт да вървим!**“

По-висш етап от гражданското съзряване на героя регистрира „*До моето първо либе*“ –

творбата, в която за пръв път се появява образът на революцията. Наистина, тя е все още неясен блян, очертанятията ѝ са съвсем абстрактни и напомня за природна стихия:

**Там... там буря кърши клонове,
а сабя ги свива на венец;
знанали са страшни долове
и пици в тях зърно от свинец,
и смъртта ѝ там мила усмивка,
а хладен гроб – сладка почивка!**

Революцията се възприема в романтичен план, като „буря“. Но „смъртта“ в нея е „мила усмивка“. Художественият парадокс смърт – усмивка е доказателство за открит смисъл на живота: той има стойност, оправдан е, ако е заложен във възвишена кауза за промяна на света – кауза, заради която си струва да пренебрегнеш дори и личното щастие в любовта.

Абстрактното разочарование от „*Майце си*“ окончателно е преодоляно, надмогнати са егоистичните инстинкти да намериш тихо убежище в уюта на дома сред „баща и сестра и братя мили“. Затова и героят от поемата „*На прощаване*“ е носител на нови качества: решимост и увереност в направения избор. С трезва разсъдъчност той оценява последиците от него, дава си сметка и за драмата, която може да преживеят близките му. Но колебания липсват. Нещо повече – налице е морална отговорност пред бъдещето, стремеж да се осигури приемственост в борбата дори когато самият герой вече няма да е жив:

**Кажим им, майко, да помнят,
да помнят, мене да търсят...**

.....

**Дано ми найдет пушката,
пушката, майко, сабята,
и дето срещнат душманин,
със куршум да го поздравят,
а пък със сабя помилват...**

Пред читателя е личност, която е осмислила съществуването си чрез борбата за по-справедлив свят, при това личност напълно безкористна, идеалистична в своята жертвоготовност:

**Но... стига ми тая награда -
да каже нявга народа:
умря сиромаш за правда,
за правда и за свобода...**

Несъмнено лирическият герой в Ботевите произведения е в съзвучие с възгледите на самия поет, споделя разбиранията му за национално политическите проблеми и идеите му за обществени преобразования. Затова в тази лирика използването на първолични глаголни форми съвсем не е нещо необичайно („*чакаме и ний*“, „*ще викнем ние*“, „*крещим, но... забравяме*“). Героят е способен да се „разтвори“ в събирателния образ на своите съвременници и безпристрастно, без високомерна дистанция да оцени позорната слабост на приспособленците.

Ботев винаги е изпитвал яростна нетърпимост към хората с робски манталитет. Негов носител е обобщеният образ на героя от сатиричното стихотворение „Странник“. Той, според автора, възплащава най-отблъскващото поведение на примиренчество с неправдата и унижението. Още заглавието на творбата наемква за отдалечаване, за отчуждаване, и то не просто от родното пространство, а от злободневните обществени проблеми пред сънародниците. Затова и героят остава някак външно, съвсем повърхностно докоснат от големите човешки драми – жестоката съдба на най-близките едва докосва сърцето му и твърде бързо, безболезнено е преодоляна („Речи тамо „Бог да прости...“). Тази реакция на почти пълно безразличие определя и отношението на лирическият говорител към странника: сякаш му съчувства, но всъщност го обвинява; като че ли го утешава, но в действителност го осъжда. Ботевата ярост достига връх в последната, дванайсета строфа, която вече не е обръщение към странника, а обобщава презрението към всеки доброволно склонил глава пред робията. Риторичното питане „човек ли е той, или скот?“ посява у читателя съмнението дали осакатената хуманност и отстъплението от големите национални битки не ни принизяват до най-ниските, животинските форми на съществуване.

Когато творбите засягат проблеми от нравствено-психологическо естество, те придобиват философско звучене, както е в „Елегия“ и „Борба“. В първото произведение образът на „робската люлка“ е алегория на приспаното съзнание и унижителната пасивност пред неправдата. В това отношение чрез иронията и сарказма, чрез гротесковата деформация в картината на света „Елегия“ силно се родее със социалната сатира във фейлетона „Политическа зима“. Мотивът за мълчанието („Мълчи народа! / Глухо и страшно гърмят окови, / не чуй се от тях глас за свобода...“) се осмисля като нравствено-психологическа предразположеност към социално самоунижение, към робска и рабска съдба.

Стихотворението „Борба“ може да послужи за илюстрация как Ботевата поезия не само не е загубила нищо от своята актуалност, а сякаш е писана във и за нашето време. Началната тема за пропуснатата младост се изтегля на една по-широка платформа и отвежда до драматичната констатация за отнетия смисъл на живота, за болезнената липса на житейска перспектива:

**В тъги, в неволи младост минува,
кръвта се ядно в жили вълнува,
погледът мрачен, умът не види
добро ли, зло ли насреща иде...**

Творбата звучи като тревожен размисъл какво се случва е човека, как се изкривява човешкото, ако няма вяра в доброто, ако няма надежда за неговото постигане. Нарисувана е картина на свят е диаметрално преобърнати стойности: глупостта е на почит, богатството гарантира безнаказаност, лъжата купува чест и авторитет: „**царство на подлост, разврат и сълзи**“. Обществените и личностните деформации са толкова ужасяващи, че те сами носят заряда на собственото си отрицание: предизвикват на решителна борба за пълното им унищожение.

Нетърпимостта към социалната несправедливост, отвращението от лъжата в обществените отношения и утвърждаването на революцията като начин за хуманизирането на света са мотивите, които свързват „Елегия“, „Борба“ и „Моята молитва“. Решено като диспут между човека и Бога, стихотворението също има философски характер. То е колкото разговор/обръщение към създателя, толкова и драматична изповед на самотник – лирическият говорител не приема като

свои общопризнатите ценности, отхвърля масовите представи за подредба на света. Заложената антитеза в композицията (началото отрича, втората половина утвърждава: „не ти“ – „а ти“) подсилва яростната непримиримост между два напълно различни възгледа за света и мястото на човека в него. Творбата не е елементарно отрицание на традиционните религиозни ценности, тя не е, както повърхностно се тълкува, израз на Ботевия атеистично-материалистичен мироглед. Тя е по-скоро присъда над глупостта, над самозаблудата, че може да си щастлив, ако другите са нещастни, че смиреното покорство пред насилниците може да ти намали страданията и да ти осигури избавление. „Моята молитва“ е наистина молитва. Но не в църковния храм и прошепната тихо, а болезнен вик към самия себе си, към собствения разум да намериш сили да се противопоставяш на неправдата, да воюваш със злото и лъжата; молитва - да поддържаш жива надеждата си, че няма да останеш сам, неразбран и нечул.

[@bgmateriali.com](https://www.bgmateriali.com)